

PES ZÁCHRANÁR MUSÍ
VEDIET NÁJSŤ A OZNACIŤ
AJ OSOBU VO VÝSKE
(AUTOR PETER VALACHOVIČ)

Polovní pes ako záchranár

SPOLČNÝM ZNAKOM
POLOVNÝCH PSOV JE VÝBORNE
VYVINUTÝ LOVECKÝ PUD, KTORÝ
ČLOVEK USMERNUJE VÝCVIKOM
PRE SVOJE ÚČELY. V MINULOM
ČISLE SME PREDSTAVILI
POLOVNÉ PLEMENÁ, KTORÉ SU
VYUŽÍVANÉ V ZÁCHRANÁRSKEJ
KYNOLÓGI. V DRUHEJ ČASTI
TEJTO TÉMY PRIBLÍŽIME ICH
ZÁCHRANÁRSKY VÝCVIK.

II. ČASŤ

Množstvo pôvodne
poľovních plemien sa
stalo populárnymi aj
medzi nepoľovníkmi. Mnohé z nich
by sme už mohli zaradiť medzi spo-
ločenské plemená. Využitie týchto
psov ako spoločníkov však naráža
na problém zvládnutia ich lovec-
kých pudov. Poľovní pes okrem
loveckého pudu disponuje väčšinou
výrazným temperamentom a samo-
statnosťou. Zvládnutie takéhoto psa
tak, aby dokázal fungovať v bež-
nom živote sídlisk a mestského pro-
stredia, je často náročnou úlohou.
Jedným zo spôsobov usmernenia
a zvládnutia loveckého pudu je
záchranársky výcvik.

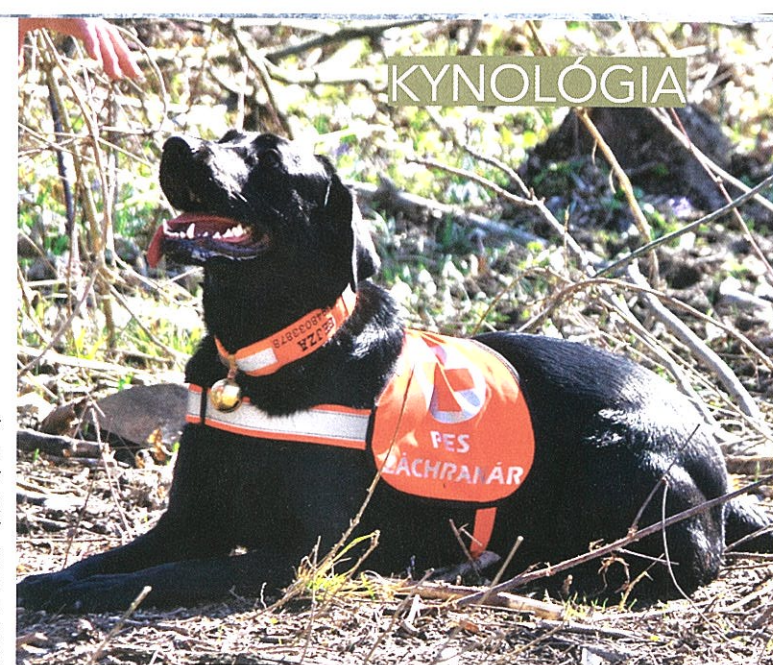
Každé plemeno má svoje plusy
a mínusy. Záleží najmä od skúsenos-
tí a trpezlivosti psovoda, ako efek-
tívne dokáže presmerovať poľovní
pud psa zo zveri na človeka. Pri
výcviku je potrebné stráviť v teré-
ne dlhé hodiny, aby sa pes naučil
ignorovať pach zveri a samotnú zver
a naplno sa sústredil na vyhľadáva-
nie osoby. Preto často dochádza k
stretu poľovníkov a kynológov zá-
chranárov na hraniciach poľovních
revírov prípadne priamo v revíroch.
Nie vždy sa tieto strety nesú v
priateľskej atmosfére, pretože po-
ľovníci nepoznajú dôvody pohybu
týchto osôb a psov v teréne. Bez
výcviku priamo v prostredí, kde sa
zver nachádza, však nie je možné
psa správne usmerniť a učiť ho
uprednostňovať pach človeka pred
pachom zveri.

V článku vysvetlíme postupy,
ktoré sú využívané pri výcviku
záchranárskeho psa najmä so
špecializáciou na vyhľadávanie na
ploche, a objasníme dôvody, prečo
sa kynológovia záchranári pohybujú
v poľovních revíroch. Cieľom pri
výcviku nie je plašiť zver, ale naopak
zabezpečiť priestor na výcvik tak,
aby k priamemu stretu psa so
zverou nedošlo. V rámci vhodného
usmerňovania psa sa využíva iba
pach, ktorý tam zver zanechá.

ZÁCHRANÁRSKA KYNOLÓGIA

Záchranárska kynológia má via-
cero špecializácií, ktoré majú jedno
spoločné – vyhľadanie osoby. Psy
dokážu vyhľadať osoby v lesných
porastoch, v ruinách budov, v laví-
nach, vo vode, ale aj v mestskom

ZÁCHRANÁRSKY
PES POHYBUJÚCI
SA V TERÉNE BY
MAL BYŤ VÝRAZNE
OZNAČENÝ
DEČKOU, PRÍPADNE
AJ OBOJKOM
S ROLNÍČKOU
(KRÍŽENEC
LABRADOR)

NA SLEDOVANIE
POHYBU A AKTIVITY
PSA V TERÉNE
SA POUŽÍVAJÚ
OBOJKY
NAPOJENÉ
NA GPS (MALÝ
MÜNSTERLANDSKÝ
STAVÁČ)

prostredí pomocou pachovej stopy
(mantrailing). Všeobecne platí, že na
záchranársku kynológiu sa dá použiť
akékoľvek plemeno, úspešnosť vý-
cviku záleží hlavne od individuálnych
daností konkrétneho jedinca a od
skúseností a trpezlivosti psovoda.

Záchranársky pes vyhľadáva
najmä pomocou čuchu. Doká-
že nájsť osoby, ktoré sú vizuálne
nedostupné (pod ruinami budov,
pod lavínou) alebo je schopný
zaciťiť ich na veľkú vzdialenosť (pri
vyhľadávaní v lesných porastoch).
Dobre vycvičený záchranársky pes
rozlíši stopu konkrétnej osoby me-
dzi desiatkami iných a sleduje ju aj
niekoľko kilometrov.

Práve poľovní plemená, ktoré
sú už po stáročia naučené pracovať

nosom, sú ideálnymi kandidátmi
na záchranárskych psov. Takéto
využitie psov paradoxne vyžaduje
potlačenie poľovních pudov voči
zveri a ich presmerovanie na člo-
veka. Pes záchranár musí prioritne
sledovať pach človeka a nesmie sa
nechať rozptyľovať pachom zveri.
Výcvik je teda zameraný na neustá-
le zvyšovanie motivácie k dohľadá-
vaniu ľudského pachu a trénovaniu
ovládateľnosti v terénoch, ktoré sú
bohato zazverené.

VYHĽADÁVANIE NA PLOCHE - LESY, LÚKY, POLIA

Každý človek pri svojom pohybe
zanecháva v priestore svoj pach.
Prúdením vzduchu sa tento pach
dokáže prenášať na relatívne veľké

vzdialenosti - aj niekoľko 100 metrov. Dobre vycvičený pes je schopný ho zachytiť a vyhľadať jeho zdroj.

Pes so špecializáciou „plocha“ by mal v rôznych prírodných terénoch (lesný porast, lúka, pole, skaly) vedieť vyhľadať a označiť všetkých ľudí, ktorí sa v pridelenom priestore nachádzajú. Pes nehľadá konkrétneho človeka podľa jeho individuálneho pachu, ale musí označiť všetky osoby, ktoré nájde. Môže sa teda za určitých okolností stať, že pes „omylom“ označí aj toho, kto nie je nezvestný, ale náhodne sa v danom priestore vyskytol.

Najčastejšie psy osobu označujú štekaním, ale možné sú aj iné, „tichšie“ spôsoby, napríklad náležkou alebo dovedením k osobe. Pri vyštekaní pes zostáva až do príchodu psovoda pri nájdennej osobe, v ostatných dvoch prípadoch pes psovoda k nájdenému dovedie.

KONTROLA PRIESTORU

Pred začiatkom tréningu vyhľadávania na ploche je dôležité vybrať vhodný priestor (sektor), určiť jeho hranice a pred samotným nasadením psa priestor fyzicky prejsť a skontrolovať. Vyberajú sa lokality najmä na krajoch lesov, také, kde je povolený vjazd autom. Do hlbších častí lesa sa

výcvik presúva len výnimočne a to len s povolením príslušného poľovníckeho združenia. Terén sa kontroluje z troch hlavných dôvodov:

1. Bezpečnosť - odstraňujú sa rôzne nástrahy, ktoré môžu spôsobiť zranenie psa alebo osôb, ako napríklad sklo, ostnaté drôty, hlboké jamy alebo nezakryté šachty atď.

2. Kontrola prítomnosti zveri - vybranú plochu prejdú najprv ľudia bez psov, aby mala prítomná zver dostatok času presunúť sa na iné stanovisko. Ak by v teréne boli objavené mláďatá, výcvik sa okamžite presunie na iné miesto.

3. „Napachovanie“ priestoru - v prípade vyhľadania na ploche nie je žiaduce, aby pes dohľadal osobu priamo po stope. Pri tomto spôsobe vyhľadávania sa má pes predovšetkým orientovať pomocou pachu, ktorý prúdi vzduchom (tzv. „air scent“). Je dôležité, aby sa pred umiestnením „figuranta“ - osoby, ktorú pes vyhľadáva, nachádzali v priestore pachy od iných osôb.

Na tréningu sa zúčastňuje viaceror psov v rôznych štádiách výcviku. V jednom „sektore“ vyhľadáva vždy len jeden pes. Ostatné psy zatiaľ čakajú v autách, aby sa navzájom nerušili. Na pátracích akciách sa často stáva, že sektorov na pre-

NAJLEPŠIE JE S VÝCVIKOM ZAČAŤ UŽ V ÚTLOM VEKU, VTEĎ BÝVA PRESMEROVANIE POLOVNÉHO PUDU ZO ZVERI NA ČLOVEKA JEDNODUCHŠIE AKO U STARŠÍCH PSOVOV (NIEKOLKO TÝŽDŇOVÝ ANGLICKÝ ŠPRINGERŠPANIEL PRI VYŠTEKANÍ OSOBY)

ODMENOU PO VYHLADANÍ OSOBY MÔŽE BYŤ AKÁKOLVEK OBLÚBENÁ HRAČKA, NESMIE SA ALE ZABÚDAŤ AJ NA POCHVALU (NEMECKÝ PREPELIČIAR)

hľadávanie je viacero a ich hranice navzájom susedia. Psy teda hľadajú súbežne, každý vo svojom sektore. Takéto situácie sa príležitostne simulujú aj pri výcviku.

Metodík nácviu vyhľadávania a označovania je niekoľko a nebolo by možné v tomto článku obsiahnuť všetky. Preto vyberáme len jednu, najviac používanú.

ZAČÍNAME S VÝCVIKOM

Spočiatku je dôležité psovi vysvetliť, prečo by mal hľadať cudzích ľudí. Na vyhľadávanie zveri majú

psy zdedené genetické predpoklady, čo súvisí s hľadaním si potravy. Pre vyhľadávanie osôb takéto vrodené správanie nemajú. Netrénovaný pes je ochotný hľadať maximálne svojho psovoda, ale aj to len za určitých podmienok.

Základom výcviku je teda objaviť takú motiváciu, aby mal pes záujem cudzích ľudí vyhľadávať a následne ich označiť želaným spôsobom. Tréning začiatočníkov sa zameriava hlavne na zvyšovanie motivácie a nácviu označovania osoby. Pes si nájdenie osoby spája s odmenou a príjemným zážitkom. Ako odmena sú vhodné rôzne pamlsky a hračky. Príjemný zážitok po nájdení osoby je umocnený výraznou pochvalou a hrou od „figuranta“, prípadne psovoda.

Označovanie osoby je pomerne zložitá naučená správanie, ktoré pes nemá vrodené. Práve pri tejto fáze dochádza k najväčším chybám a pes sa toto správanie učí dlhšie ako napríklad vyhľadávanie. Preto je vhodné výcvik rozfázovať a trénovať vyhľadávanie a označovanie zvlášť.

Nácviu vyhľadávania začíname tak, že „figurant“ aj s odmenami odchádza od psa na krátku vzdialenosť a psa láka za sebou. Ak je zvolená správna motivácia, pes sa snaží čo najkratšou cestou a čo najrýchlejšie k „figurantovi“ dostať. Po vyštekaní, ktoré je spočiatku len veľmi krátke, pes dostáva odmenu,

pochvalu a hrá sa s „figurantom“. Pri psoch, ktorí nemajú ešte dobre zvládnuté privolanie, sa odporúča používať dlhšiu stopovaciu šnúru, pomocou ktorej je možné psa včas usmerniť, ak by sa chcel od psovoda vzdialiť nesprávnym smerom. Pes takto nemá možnosť reagovať na prípadné iné pachy, ktoré sa v teréne nachádzajú. Samozrejme pre neskúseného psa sa na nácviu vyberajú terény, kde je pohyb zveri minimálny.

Postupne, ak už pes zvláda túto fázu, je možné vzdialenosť na ktorú „figurant“ odchádza predlžovať a postupne ho ukrývať za rôzne prekážky, ktoré znemožnia psovi vizuálny kontakt (za strom, kriky). V tejto fáze výcviku sa pes učí osobu už dohľadať a začína prvýkrát zapájať čuch. Stále však vidí osobu odchádzať a po označení je vždy odmenený.

Obťažnosť zvyšujeme postupne tak, aby bol pes vždy úspešný a teda stále motivovaný osoby vyhľadávať. Postupne sa vyhľadávanie presúva do menej prehľadných terénov, hustejších porastov apod., aby sa pes naučil v takomto teréne suverénne pohybovať a popritom pracovať s nosom.

Sú psy, ktorí neradi pracujú v malinici, niektorým zase vadí mokrá tráva, iní nechcú vybiehať do kopca, prejsť cez potok atď. Všetko toto sa pes musí naučiť prekonať,

pretože v praxi nikdy nie je možné odhadnúť, v akom teréne a počasí bude hľadať.

VÝCVIK POKROČILÝCH PSOVOV

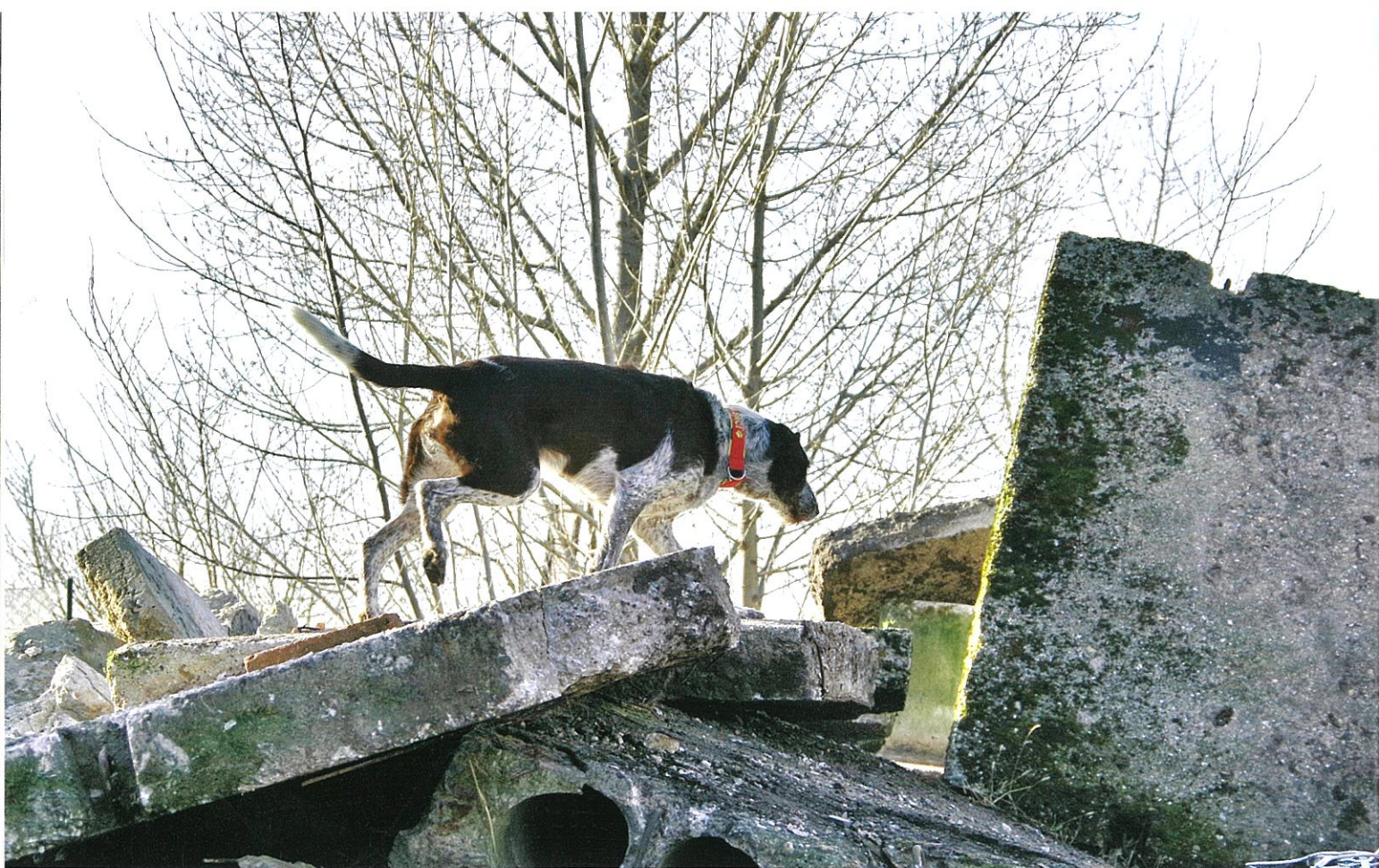
Po skončení motivačného tréningu začiatočníkov, nasleduje výcvik psov pokročilých. Toto poradie má svoj zmysel, práve kvôli dobrému „napachovaniu“ terénu, ale aj preto, aby zver, ktorá sa nepresunula po úvodnej kontrole sektoru, bola upozornená štekaním mladých psov, ktorí sa pohybujú len na krátko vzdialenosti na okraji terénu.

Skúsenejšie psy hľadajú na väčšiu vzdialenosť od psovoda, ideálne maximálne do 50 metrov, aby mal psovod psa neustále pod dohľadom a vedel vyhodnotiť, či a ako terén prehľadal. V menej prehľadnom priestore, na pátracích akciách, prípadne atestoch sa na kontrolu pohybu psov využívajú obojky pripojené na GPS, vtedy je možné sledovať pohyb a aktivitu psa v teréne.

Pes by sa mal zdržiavať vo vhodnej vzdialenosti od psovoda aj preto, aby ho bolo možné okamžite odvolať v prípade, ak by zašiel za hranicu vtyčeného sektoru. Pri skúškach záchranárskych psov sa zabehnutie za hranicu priestoru hodnotí ako chyba. Ak psovod nedokáže psa ani na tretí povel privolať, práca v teréne sa ukončuje a skúška sa považuje za nespĺnenú. Pes teda musí byť za každých

AKO ODMENA PO OZNAČENÍ OSOBY SA ČASTO POUŽÍVAJÚ PAMLSKY (MALÝ MÜNSTERLANDER ODNÁŠA PRAZDNU MISKU PSOVODOVI)

PRI PRÁCI V RUINE MUSÍ PES ZVLÁDNUŤ SUVERÉNNY POHYB PO RÔZNYCH POVRCHOCH (KRÍZENEC HRUBOSRSTÉHO NEMECKÉHO STAVAČA)

okolností ovládateľný, psovod musí mať nad ním kontrolu v každej fáze prehľadávania terénu. Dôvodom je aj bezpečnosť psa a vyhodnocovanie jeho reakcií na pach.

Pes však musí byť dostatočne samostatný, aby dokázal efektívne prehľadávať väčšie plochy (cca od 4 – 10 ha). Psovod si pri prehľadávaní väčších plôch najprv zvolí taktiku prehľadávania a postup. Psa potom usmerňuje tak, aby spoločne terén prehľadali v čo najkratšom čase a čo najefektívnejšie. V jednom sektore sa môže nachádzať rôzny počet hľadaných osôb, najčastejšie sú to jedna až tri osoby. Tie už pes odchádzať nevidí, musí ich samostatne dohľadať a označiť. Pes záchranár musí vedieť označiť ľudí, ktorí sa nachádzajú na úrovni terénu, ale aj vo výške do 2 metrov (na posede, strome). Na skúškach a atestoch je nájdenie všetkých osôb nachádzajúcich sa v sektore podmienkou úspešného splnenia. Na reálnych pátracích akciách by totiž akákoľvek chyba alebo nespoľahlivosť psa mohla mať tragické následky.

Záchranársky výcvik trvá niekoľko rokov, pretože naučiť psa spoľahlivo pracovať nie je jednoduché. Za

vycvičeného psa so špecializáciou „plocha“ je možné považovať len psa, ktorý sa suverénne pohybuje v akomkoľvek prírodnom teréne, vie pracovať s pachom v rôznych klimatických podmienkach, v denných aj nočných hodinách, je vytrvalý, ovládateľný, ignoruje pachy zveri a spoľahlivo označuje osoby, ktoré sa môžu nachádzať na rôznych miestach v teréne, ale aj nad alebo pod úrovňou terénu (v hustom poraste, vo výmoľoch, jamách, skalných puklinách, na posedoch, v senniku) a v rôznych polohách (sediaci, stojaci, ležiaci).

OZNAČENIE ZÁCHRANÁRSKEHO PSA

Počas prehľadávania terénu, či už počas pátracej akcie, skúšky, atestu alebo aj na tréningu, by mal byť každý záchranársky pes výrazne označený dečkou alebo postrojom, prípadne obojkom, najlepšie s reflexnými prvkami a záchranárskym krížom, aby bol ľahko, aj na väčšiu vzdialenosť, rozlíšiteľný a identifikovateľný. Psom sa často na obojky upevňujú rolničky, ktoré psovodovi umožňujú akusticky sledovať pohyb psa v teréne.

Opäť to slúži aj ako signál pre zver, ktorú rolnička môže upozorniť na pohyb v jej blízkosti. Riadne označený záchranársky pes by mal byť nezameniteľne rozlíšiteľný, čo má význam nielen pre psovoda, ale aj pre účastníkov pátracej akcie, pre poľovníkov, pre náhodne sa vyskytujúce osoby v teréne, rovnako pre samotného nezvestného, ktorého by štekot neznámeho a neoznačeného psa mohol vystrašiť.

VYHLADÁVANIE V RUINÁCH BUDOV ALEBO V LAVÍNACH

Výcvik vyhľadávania v ruinách budov alebo v lavínach sa riadi podobnými princípmi. Hlavný rozdiel je v tom, že vo finálnej fáze pes vyhľadáva osobu, ktorá je úplne vizuálne nedostupná – zavalená pod ruinami alebo zasypaná snehom.

MANTRAILING

Mantrailing je metóda záchranárskeho stopovania, kedy pes hľadá konkrétnu osobu na základe jej individuálneho pachu. Individuálny pach je pre každého človeka jedinečný tak, ako otláčok prsta alebo DNA.

Pes svojím citlivým nosom dokáže rozlíšiť pach konkrétneho človeka

medzi množstvom iných pachov. Dobře vycvičený pes je schopný takýto pach sledovať aj niekoľko kilometrov v prírodnom či v mestskom prostredí. Základom výcviku je opäť nájst správnu motiváciu pre sledovanie pachu človeka a nekonečná trpezlivosť psovoda.

Na rozdiel od psov, ktorí hľadajú na ploche, je stopársky pes väčšinou po celý čas zapnutý na stopovacej šnúre a hľadá len jeden konkrétny pach, ktorý dostal k načuchaniu pred začiatkom vyhľadávania. Všetky ostatné pachy musí ignorovať a označiť môže len tú osobu, ktorú hľadá a to bez ohľadu na to, či išla pešo, na bicykli, na koni, alebo bola niekým nesená.

TESTOVANIE PRIPRAVENOSTI PSA

Pre posúdenie pripravenosti psa na reálne záchranárske misie sa niekoľko krát do roka konajú skúšky a atesty záchranárskych psov. Skúšky sú odstupňované podľa obtiažnosti do viacerých stupňov.

Najvyšším levelom testovania psov pre praktické nasadenie sú tzv. atesty. Tam sa okrem pripravenosti psa posudzuje pripravenosť psovoda na reálnu pátraciu akciu, súhra záchranárskeho tímu (psovod + pes), schopnosť správne určiť taktiku a postup pri prehľadávaní, kondícia psa aj psovoda, vedomosti psovoda z poskytovania prvej pomoci a mnoho iného. Na atest sa dostanú len psy a psovodi s potrebnými skúškami a kurzami.

SPOLUPRÁCA POĽOVNÍKOV A ZÁCHRANÁROV

Pre skúšky, atesty a tréningy sa vo väčšine prípadov terény vyberajú až po konzultácii s hospodárom príslušného poľovničského združenia a po schválení riadiacim orgánom PZ. Často sa súhlas vybaví nepodarí, pretože členovia poľovničských združení nie sú dostatočne oboznámení s princípmi výcviku záchranárskych psov.

Výcvik záchranárskych psov pre plošné vyhľadávanie v súčasnosti realizujú vo väčšine prípadov rôzne dobrovoľnícke organizácie po celom Slovensku. Bez možnosti vstupu do lesov nie je možné záchranárskeho psa dostatočne pripraviť na reálne pátracie akcie. Zlepšením

spolupráce záchranárskych organizácií a poľovničných združení by bolo možné zlepšiť kvalitu výcviku záchranárskych psov a výrazne zvýšiť ich úspešnosť pri nasadení na pátracích akciách. Vyžaduje to však zodpovedný prístup záchranárskych organizácií a dodržiavanie pravidiel, na ktorých sa obe strany dohodnú.

Priestor na kompromis a vzájomne prospešnú dohodu, je pri troche dobrej vôle, vždy možné nájst. Členovia záchranárskych organizácií sa napríklad môžu podieľať na vyčistení priestoru, v ktorom budú mať povolený výcvik, od odpadkov a rôznych nečistôt.

Bratislavská kynologická záchranárska brigáda takýto projekt realizovala minulý rok v lesoch v okolí Lozorna a Rohožníka. Okrem komunálneho odpadu sa podarilo z vytipovaných lokalít odviezť aj rozmerný stavebný odpad (panely, betónovú suť, pneumatiky). Spolupráca s poľovničskými združeniami v týchto dvoch obciach je už niekoľko rokov na veľmi dobrej úrovni a bez problémov. ■

Iveta Lipovská, Bratislavská kynologická záchranárska brigáda

NÁCVIK
OZNAČOVANIA
OSOBY JE
VHODNÉ ZAČAŤ
MIMO TERÉNOV,
KDE JE VELA
RUŠIVÝCH
VPLYVOV (KERN
TERIÉR)

Vizitka

Iveta Lipovská sa záchranárskej kynológii venuje od roku 1996. So svojimi psami úspešne absolvovala viac ako 30 záchranárskych skúšok, množstvo súťaží a pátracích akcií. Od roku 2011 až po súčasnosť pôsobí ako veliteľka Bratislavskej kynologickej záchranárskej brigády. Výcviku záchranárskej kynológie sa okrem iných plemien, venovala aj s labradorským retríverom a anglickým špringeršpanielom.